

Tolerancija na ispitu: LGBTI zajednica u očima studenata Fakulteta političkih nauka

*Bojana Jokić
Milica Špajak*

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

Publikacija je kreirana u okviru projekta „Dijalog za promjene: Inkluzivno obrazovanje i jačanje podrške za LGBTI ljudska prava“ koji implementira NVO Socijalni Centar u partnerstvu sa LGBT Forumom Progres, a koji je finansiran od strane Ministarstva ljudskih i manjinskih prava Crne Gore. Stavovi izraženi u publikaciji su stavovi autorki i ne odražavaju stavove Ministarstva kao donatora.

**Tolerancija na ispitu:
LGBTI zajednica u očima studenata Fakulteta političkih nauka**

*Bojana Jokić
Milica Špajak*

Socijalni Centar
Podgorica, januar 2025.

Tolerancija na ispitu: LGBTI zajednica u očima studenata Fakulteta političkih nauka

Autori/ke: Bojana Jokić, Milica Špajak
Izdavač: NVO Socijalni Centar
Urednik: Ivana Zorić
Priprema i štampa: Printfox Podgorica
Tiraž: 300 primjeraka

Za publikacije i druge sadržaje koje objavljuje NVO Socijalni Centar, posjetite naš sajt www.lgbtiq.me.

Autorska prava © 2025. NVO Socijalni Centar.

Sva prava zadržana. Nijedan dio ovog materijala koji je zaštićen ovom izjavom o autorskim pravima se ne može reprodukovati ili iskoristiti u komercijalne i/ili profitne svrhe, u bilo kom formatu ili na bilo koji način—elektronski ili mehanički, uključujući štampanje, fotokopiranje, snimanje ili upotrebom bilo koje metode skladištenja i prikupljanja informacija—bez prethodne pismene saglasnosti nosioca autorskih prava.

Da dobijete dozvolu da koristite cjelinu ili djelove ove publikacije, molimo Vas da predate pismeni zahtjev nosiocu autorskih prava, na email adresu info@lgbtiq.me.

Stavovi, ocjene i komentari iznijeti u ovom materijalu ne odražavaju nužno i mišljenje izdavača i trećih strana. Ohrabruje se upotreba ovog materijala u informativne, obrazovne, kulturne i druge svrhe nekomercijalnog i/ili neprofitnog karaktera, uz poštovanje autorskih prava.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna biblioteka Crne Gore, Cetinje

ISBN 978-9940-8736-9-1
COBISS.CG-ID 32540676

**Tolerancija na ispitu:
LGBTI zajednica u očima studenata Fakulteta
političkih nauka**

Bojana Jokić

Milica Špajak

Sadržaj

O projektu	1
Proces prikupljanja podataka	2
Demografski podaci.....	4
Stavovi i percepcije o LGBTI zajednici	6
Stereotipi i poznavanje stereotipa.....	10
Resursi i podrška	15
Zaključak i preporuke	18
O Socijalnom Centru	21

O projektu

Projekat „**Dijalog za promjene: Inkluzivno obrazovanje i jačanje podrške za LGBTI ljudska prava**” koji uz podršku Ministarstva ljudskih i manjinskih prava sprovodi nevladina organizacija Socijalni Centar, predstavlja nastojanje da se uspostave čvršći temelji za prihvatanje, poštovanje i razumijevanje različitosti u visokoškolskom obrazovnom sistemu, ali i šireg društvenog okvira. U kontekstu crnogorskog društva, čiji se kulturni obrasci i odnosi još uvijek formiraju u odnosu na prihvatanje različitih rodnih i seksualnih identiteta, ovaj projekat nastupa kao inicijativa koja podržava procese integracije, solidarnosti i društvene odgovornosti.

Prva dimenzija ovog poduhvata ogleda se u nastojanju da se što temeljnije sagledaju postojeći oblici diskriminacije u visokoškolskim institucijama. Time se omogućava bolje razumijevanje prepreka sa kojima se suočavaju LGBTI studenti i studentkinje, kao i identifikacija prikrivenih praksi isključivanja. Takva saznanja stvaraju osnovu za izgradnju novih modela podrške, čineći akademsku sredinu pogodnijom za sve one koji žele da stiču znanja i vještine bez straha od odbacivanja ili stigmatizacije.

Drugi aspekt ovog projekta jeste kontinuirana podrška LGBTI osobama, posebno onima koje su izložene pritisku i neizvjesnosti. Redovna psihološka i socijalna podrška omogućava da se na individualnom nivou odgovori na poteškoće koje nastaju usljed diskriminacije, govora mržnje ili nasilja. Stručna pomoć koja se pruža duži vremenski period kreira osjećaj sigurnosti i povjerenja te doprinosi jačanju zajednice iznutra.

U okviru javnog prostora, projekat se ne zadržava na teorijskim premisama i radom iza zatvorenih vrata. Putem vizuelnih rješenja i kreativnih formi kao što su bilbordi i poster, pažnja se skreće ka ljudskim pravima LGBTI osoba i važnosti njihovog poštovanja. Takva vrsta intervencije u javnom prostoru ne služi samo informisanju, već djeluje i kao podsticaj za promišljanje, propitivanje sopstvenih stavova i otvaranje prostora za kritički dijalog. Ideja je da se okruženje, nekada suviše tiho i nesklono mijenjanju ustaljenih mišljenja, transformiše u ambijent koji ohrabruje razmišljanje i razumijevanje.

Istovremeno, ovaj projekat posebno se okreće prema akademskoj zajednici kako bi ona, kao žarište obrazovanja budućih profesionalaca, a posredno i donosilaca odluka, postala mjesto stvarnog dijaloga. U tom duhu, organizovanje otvorenog časa na Fakultetu političkih nauka nije tek puki događaj, već prilika za razmjenu mišljenja, predstavljanje rezultata istraživanja i suprotstavljanje uvjerenjima koja su do sada bila neupitna. Na taj način, studenti i studentkinje, koji su nekada možda i sami nosili naslijeđene predrasude, imaju mogućnost da se suoče sa stvarnim iskustvima LGBTI osoba, promijene svoje perspektive i doprinesu kreiranju pravednijeg društvenog poretka.

Zaokružujući sve navedeno, ovaj projekat predstavlja cjelovitu inicijativu koja ne samo da mapira i ističe probleme diskriminacije, već se i aktivno suprotstavlja njenim uzrocima.

Proces prikupljanja podataka

Metodološki okvir ovog istraživanja temelji se na pažljivo osmišljenom i strukturiranom upitniku koji je razvijen sa namjerom da ispita stavove, percepcije i iskustva studenata Fakulteta političkih nauka u Podgorici u vezi sa LGBTI zajednicom. Upitnik je poslužio kao osnovni alat za prikupljanje podataka, omogućavajući istraživačima da dobiju uvid u nivo svijesti, prisutnost stereotipa i percepciju diskriminacije među ciljnom populacijom. Cilj ovakvog pristupa bio je da se ne samo utvrde opšti trendovi, već i identifikuju specifični izazovi sa kojima se suočavaju LGBTI osobe u akademskom kontekstu.

Struktura i dizajn upitnika:

Upitnik je osmišljen tako da obuhvati različite aspekte relevantne za istraživanje. Sadržao je kombinaciju zatvorenih i otvorenih pitanja, čime je omogućeno prikupljanje i kvantitativnih i kvalitativnih podataka. Zatvorena pitanja bila su formulisana u formi višestrukog izbora, ljestvica stavova ili binarnih odgovora („da/ne“), čime su se mogle kvantifikovati ključne varijable, poput percepcije diskriminacije, stavova prema LGBTI osobama ili procjene otvorenosti društvenog i akademskog okruženja.

Otvorena pitanja, sa druge strane, pružila su prostor za detaljnije izražavanje ličnih stavova, iskustava i mišljenja. Ova komponenta bila je ključna za nijanse u percepcijama i razotkrivanje složenih dinamika koje se ne mogu u potpunosti sagledati kroz zatvorena pitanja. Na primjer, student/kinje su imali priliku da opišu konkretne stereotipe koje poznaju, kao i da daju prijedloge za unaprjeđenje podrške LGBTI zajednici unutar fakulteta.

Ciljna populacija i kontekst:

Upitnik je bio usmjeren na studente Fakulteta političkih nauka u Podgorici, čime je odabrana ključna populacija za analizu, s obzirom na njihov budući profesionalni angažman i potencijalnu ulogu u oblikovanju javnih politika i društvenih normi. Fokus na ovu grupu omogućio je istraživačima da procijene trenutni nivo svijesti i otvorenosti među mladim, obrazovanim ljudima koji su često pokretači promjena u društvu.

Diseminacija upitnika sprovedena je unutar akademske zajednice fakulteta, koristeći metode koje su osigurale reprezentativnost i relevantnost prikupljenih podataka. Studenti iz različitih godina studija i smjerova pozvani su da učestvuju, što je omogućilo obuhvatanje širokog spektra stavova i iskustava. Ova raznovrsnost u uzorku bila je ključna za identifikaciju eventualnih razlika u percepcijama među različitim grupama ispitanika.

Proces prikupljanja podataka:

Prilikom prikupljanja podataka, istraživači su se pridržavali visokih etičkih standarda. Upitnik je bio anonim, a učešće dobrovoljno, čime je osigurano da ispitanici/e slobodno izraze svoje stavove i mišljenja. Dodatno, svi učesnici/e su bili obaviješteni o svrsi istraživanja, što je doprinijelo transparentnosti i izgradnji povjerenja. Na ovaj način, smanjena je mogućnost pristrasnosti ili zadržavanja informacija od strane ispitanika.

Korišćenje upitnika omogućilo je istraživačima da prikupe podatke na standardizovan način, čime je obezbijedena validnost i pouzdanost rezultata. Upitnik je, takođe, bio dizajniran da odgovori na specifične ciljeve istraživanja, omogućavajući povezivanje stavova ispitanika sa ključnim pitanjima diskriminacije, stereotipa i percepcije prava LGBTI osoba u akademskom i širem društvenom kontekstu.

Prednosti i ograničenja metodološkog pristupa:

Ovaj metodološki okvir omogućio je istraživačima da dobiju uvid u širok spektar tema, uključujući percepciju prisutnosti stereotipa, lične stavove prema LGBTI osobama, iskustva svjedočenja diskriminacije i procjenu efikasnosti akademske podrške. Kombinovanjem kvantitativnih i kvalitativnih metoda, istraživanje je pružilo sveobuhvatnu sliku o trenutnom stanju i omogućilo identifikaciju ključnih tačaka za dalju intervenciju.

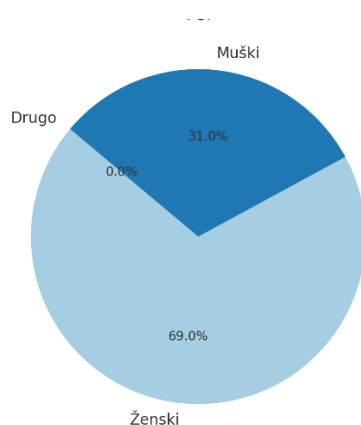
Iako je upitnik distribuiran isključivo među studentima Fakulteta političkih nauka u Podgorici, čime se nije postigao statistički reprezentativan uzorak na nivou cijele studentske populacije u Crnoj Gori, rezultati istraživanja i dalje imaju značajnu analitičku vrijednost. Ograničenja uzorka, uključujući veličinu i geografski opseg, mogu uticati na generalizaciju nalaza, ali prikupljeni podaci nude dragocjen uvid u stavove i percepcije jedne od ključnih društvenih grupa – budućih stručnjaka iz oblasti politike, međunarodnih odnosa, novinarstva i socijalnog rada. Istraživanje ne samo da doprinosi širenju svijesti, već i kreiranju konkretnih strategija koje mogu poboljšati inkluzivnost unutar akademske zajednice i šireg društva.

Na kraju, metodologija je postavila temelje za informisane preporuke i akcije koje će proisteći iz ovog istraživanja, čineći ga važnim korakom ka unapređenju prava i položaja LGBTI osoba u visokoškolskom obrazovanju u Crnoj Gori. Ovaj pristup ne samo da otkriva trenutno stanje, već i otvara mogućnosti za buduća istraživanja i inicijative koje će doprinijeti razvoju inkluzivnijeg i pravednijeg društva.

Demografski podaci

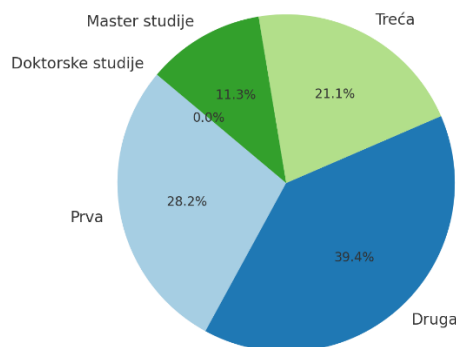
Za potrebe ovog istraživanja, prikupljeni su osnovni demografski podaci o ispitanicama/ispitanicima, odnosno pol, godina studija i studijski smjer.

U odnosu na pol ispitanika/ca, većina, tačnije 69,00%, izjasnila se kao osobe ženskog pola, dok je 31,00% navelo da pripada muškom polu. Nije bilo ispitanika/ca koji su odabrali opciju „drugo“ (interpolne/interseks osobe), što ukazuje na odsustvo ove grupe među učesnicima/ama istraživanja. Ovi podaci nagovještavaju da je uzorak dominantno ženskog pola, što može uticati na perspektive i stavove prikazane u rezultatima ovog istraživanja.

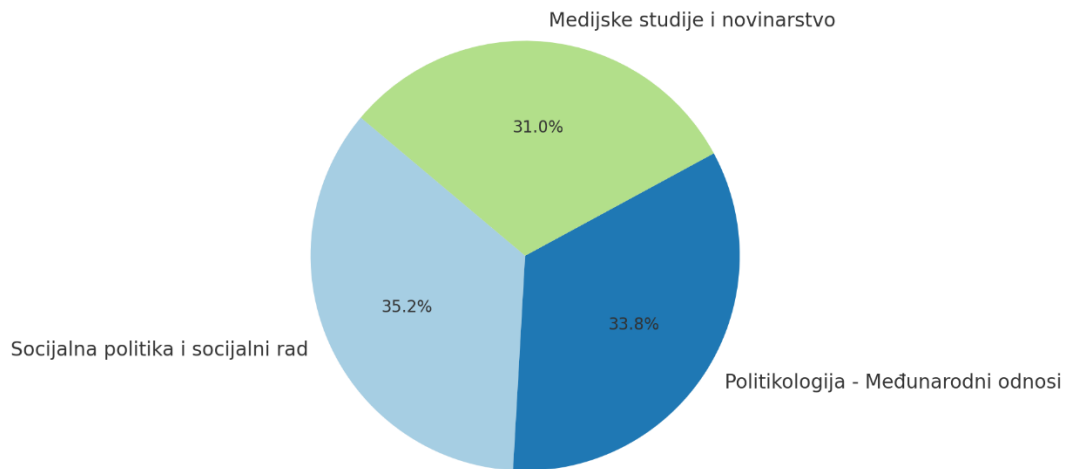
Grafikon 1: Polna struktura

Što se tiče godine studija, najviše ispitanika/ca dolazi sa druge godine studija – njih 39,4%. Slijede studenti/kinje prve godine, 28,2%, dok je 21,1% respodenata sa treće godine studija. Na master studijama bilo je 11,3% ispitanika/ca (8 učesnika), dok nijedan respondent nije bio sa doktorskih studija. Ova distribucija ukazuje na veću zastupljenost ispitanika/ca sa osnovnih studija u odnosu na postdiplomske programe, što pruža uvid u percepcije mlađih generacija unutar akademske zajednice.

Grafikon 2: Godina studija

U odnosu na smjer studija na Fakultetu političkih nauka, 35,2% ispitanika/ca navelo je da je sa smjera socijalna politika i socijalni rad, nakon njih 33,8% navelo je da je sa smjera politikologija – međunarodni odnosi, dok je 31% respodenata navelo da je sa smjera medijske studije i novinarstvo.

Grafikon 3: Studijski smjer

Ovi podaci ukazuju na relativno ravnomjernu zastupljenost tri ključna smjera na Fakultetu političkih nauka, što omogućava raznovrsnost u stavovima i percepcijama unutar uzorka istraživanja. Takođe, ovakva distribucija pruža priliku za analizu različitih akademskih konteksta i njihovog uticaja na razumijevanje i pristup LGBTI temama.

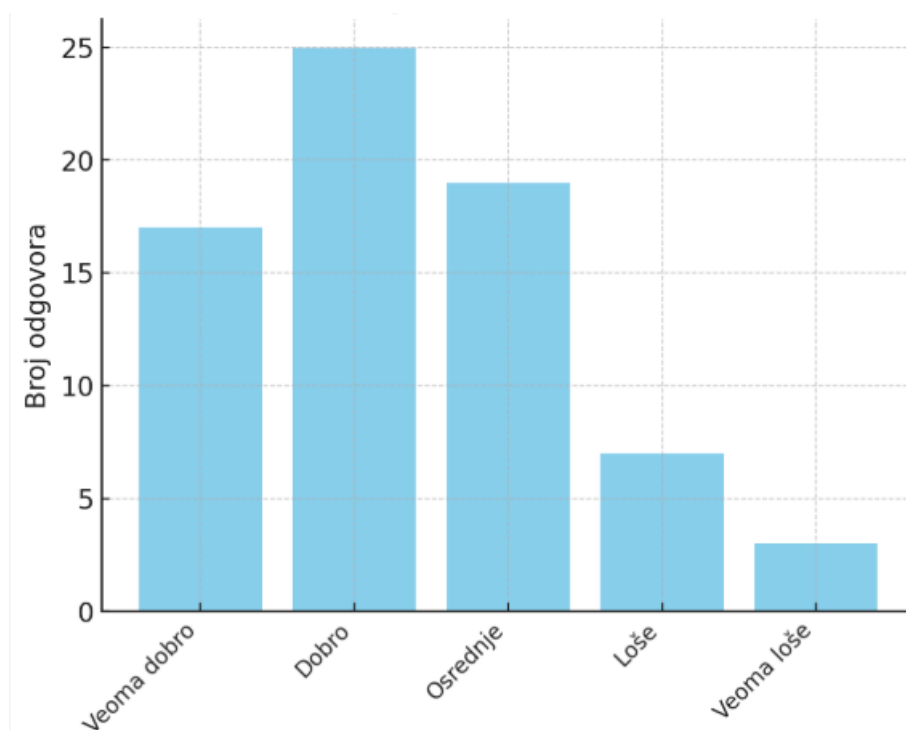
U narednom poglavlju, fokus će biti na stavovima i percepcijama o LGBTI zajednici, analizirajući odgovore ispitanika/ca u kontekstu diskriminacije, stereotipa i nivoa inkluzivnosti u njihovom okruženju.

Stavovi i percepcije o LGBTI zajednici

U pogledu sopstvene procjene znanja o LGBTI osobama, ispitanici/ce su iskazali različite nivoe informisanosti. Najveći procenat ispitanika/ca, njih 35,2%, ocijenio je svoje znanje kao „dobro“. Značajan dio ispitanika/ca, 26,8%, opisao je svoje znanje kao „osrednje“, dok je 23,9% ocijenilo svoje znanje kao „veoma dobro“. Ovi podaci sugerišu da većina ispitanika/ca ima makar zadovoljavajući nivo razumijevanja LGBTI tema, što može biti relevantno za njihovo oblikovanje stavova prema ovoj zajednici.

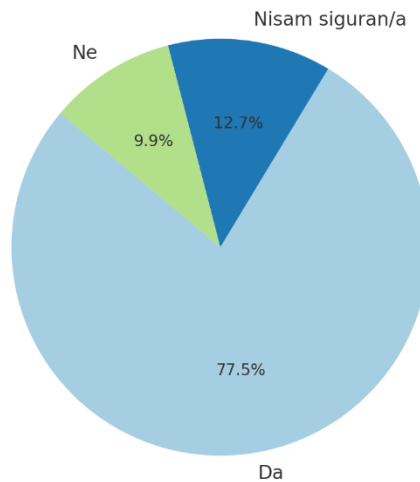
Sa druge strane, manji procenat učesnika/ca naveo je niže nivoe znanja. Konkretno, 9,9% ispitanika/ca ocijenilo je svoje znanje kao „loše“, dok je najmanji udio, njih 4,2%, opisao svoje znanje kao „veoma loše“.

Dobijeni rezultati pružaju osnovu za analizu povezanosti nivoa informisanosti sa stavovima i percepcijama o LGBTI zajednici i ukazuju na potencijalnu potrebu za dodatnim edukativnim aktivnostima usmjerenim na povećanje znanja i razumijevanja među studentima/kinjama.

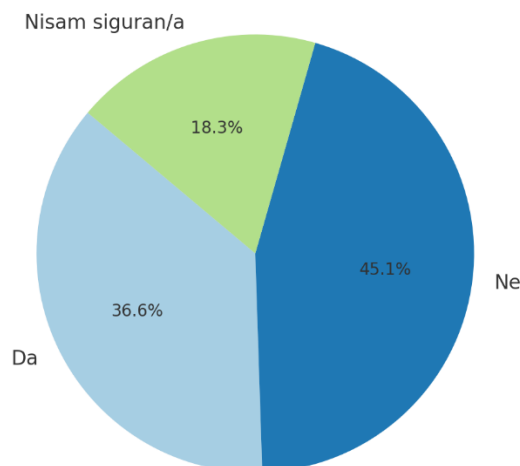
Grafikon 4: Znanje o LGBTI osobama

Na pitanje „Da li smatrate da su LGBTI osobe diskriminirane u crnogorskom društvu?“, većina ispitanika/ca, čak 77,5%, odgovorila je potvrdno, dok 12,7% ispitanika/ca izrazilo je nesigurnost, odgovarajući sa „nisam siguran/a“. Samo 9,9% ispitanika/ca smatra da LGBTI osobe nisu diskriminirane u crnogorskom društvu.

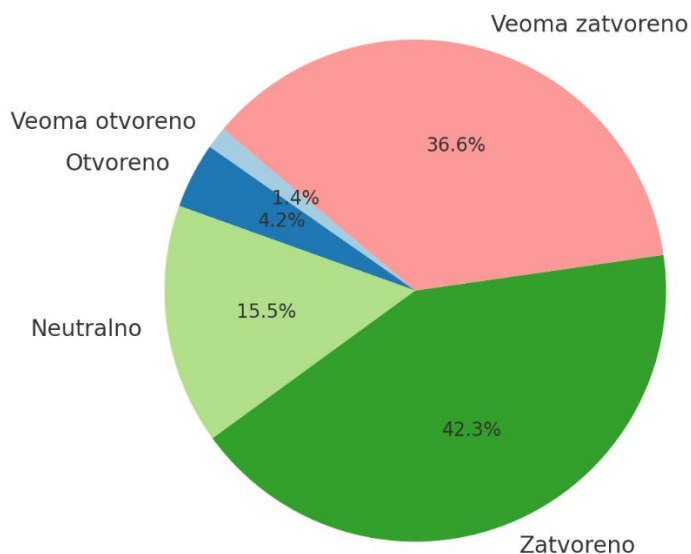
Grafikon 5: Diskriminacija u crnogorskom društvu

Dalje, na pitanje „Da li ste ikada svjedočili diskriminaciji prema LGBTI osobama na fakultetu?“, većina ispitanika/ca, 45,1% odgovorila je da nije, 36,6% ispitanika/ca odgovorila je da jeste, dok 18,3% ispitanika/ca nije bila sigurna.

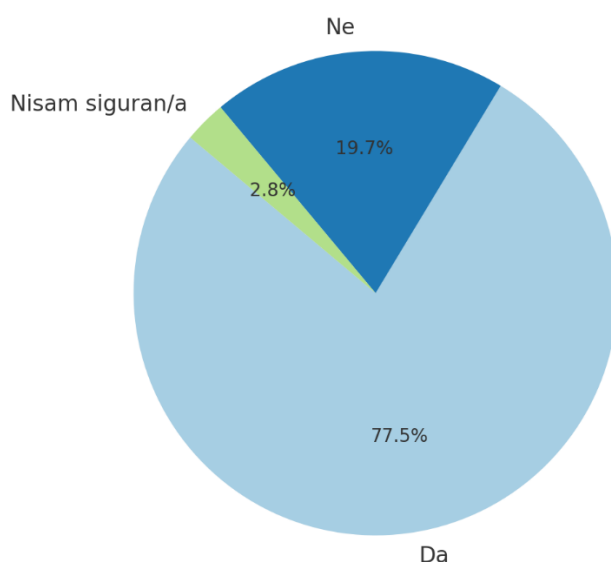
Grafikon 6: Diskriminacija na fakultetu

U okviru pitanja „Kako ocjenjujete otvorenost svog okruženja prema LGBTI osobama“, najviše respondenata, njih 42,3% ocijenilo je da je okruženje prema LGBTI osobama **zatvoreno**, 36,6% ispitanika/ca ocjenjuje okruženje kao „veoma zatvoreno“, 15,5% smatra da je okruženje neutralno, 4,2% respondenata ocjenjuje okruženje kao otvoreno, dok svega 1,4% ispitanika/ca smatra da je njihovo okruženje veoma otvoreno prema LGBTI osobama.

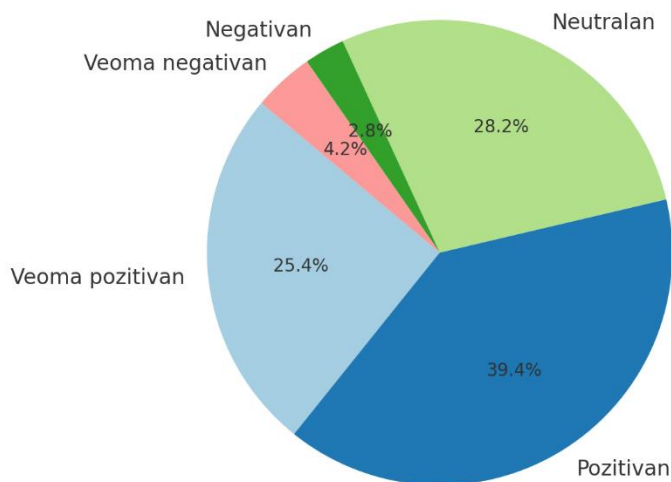
Grafikon 7: Otvorenost okruženja

Nadalje, u okviru pitanja „Da li ste ikada svjedočili uvredama prema LGBTI osobama?“, najviše ispitanika/ca odgovorilo je pozitivno, čak 77,5%, mali udio je onih koji nijesu svjedočili uvredama, 19,7%, dok 2,8% ispitanika/ca odgovorilo je sa „nisam siguran/a“.

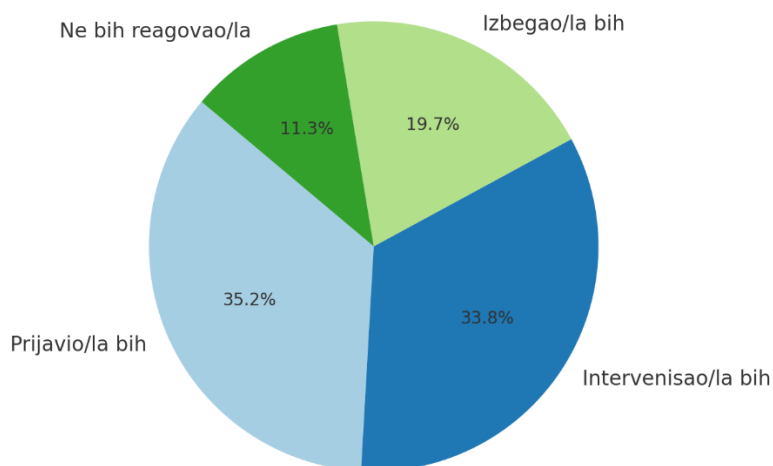
Grafikon 8: Svjedočenje uvredama

Na pitanje „Kako biste ocijenili svoj stav prema LGBTI osobama?“, najveći broj ispitanika/ca, 39,4%, označio je svoj stav kao pozitivan. Slijedi 28,2% koji su odgovorili da imaju neutralan stav, dok 25,4% ispitanika/ca smatra da je njihov stav prema LGBTI osobama veoma pozitivan. Tri ispitanika/ca (4,2%) su izjavila da imaju veoma negativan stav, dok su dva ispitanika/ca (2,8%) odgovorila da imaju negativan stav prema LGBTI zajednici.

Grafikon 9: Stav prema LGBTI osobama

Na pitanje „Kako biste reagovali ukoliko bi svjedočili diskriminaciji prema LGBTI osobi?“, najveći procenat ispitanika/ca, 35,2%, izjasnio se da bi prijavio/la slučaj nadležnim osobama. Slijedi 33,8% koji su odgovorili da bi intervenisali u toj situaciji, dok 19,7% ispitanika/ca smatra da bi izbjegli takvu situaciju. Na kraju, 11,3% ispitanika/ca odgovorilo je da ne bi reagovali u tom slučaju.

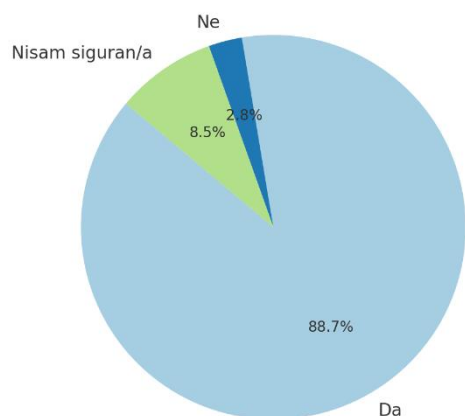

Grafikon 10: Reakcija na diskriminaciju

Stereotipi i poznavanje stereotipa

U vezi sa pitanjem „Da li smatrate da su stereotipi o LGBTI osobama prisutni među studentima?“, većina ispitanika/ca, njih 88,7%, odgovorila je potvrdno.

Manji dio ispitanika/ca, 8,5%, izrazio je nesigurnost, dok je najmanji procenat, 2,8%, izjavio da ne smatra da su stereotipi prisutni među studentima.

Grafikon 11: Stereotipi među studentima

Analizirajući odgovore ispitanika na pitanje o stereotipima vezanim za LGBTI osobe, može se primetiti da se stereotipi uglavnom baziraju na nekoliko ključnih djelova.

Najčešći stereotipi koji se pojavljuju u odgovorima uključuju:

Povezanost sa religijom i tradicijom: Mnogi ispitanici/e smatraju da LGBTI osobe ugrožavaju tradicionalne vrijednosti, naročito porodične. Ovi odgovori često spominju da LGBTI zajednica narušava porodične vrednosti, da su istopolni partneri loši roditelji, ili da se odnose prema društvu uopšte kao na nešto što podriva temelje tradicionalnih normi.

Povezanost sa zapadnim uticajem i "propagandom": Velika količina odgovora spominje da je LGBTI zajednica povezana sa zapadnim svijetom i da se radi o "propagandi" koju podržava EU ili globalni lobi. Ovo ukazuje na percepciju da je LGBTI zajednica izvor spoljnog uticaja koji, prema mišljenju nekih ispitanika, može biti negativan za društvo.

Femininitet i seksualna opredeljenost kao dominantna karakteristika: Česti su odgovori koji LGBTI osobe predstavljaju kao „feminizirane“, dok su gej muškarci često opisivani kao previše ženstveni, ili kao osobe koje se druže samo sa ženama. Takođe, postoji i percepcija da je seksualna opredeljenost njihova dominantna osobina.

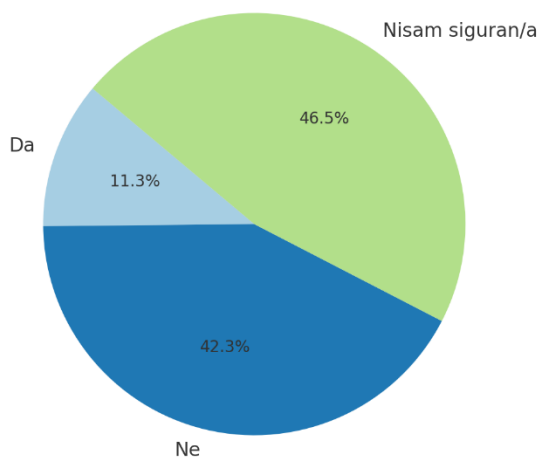
Finansijska situacija i "lobi": Drugi odgovori sugerišu da su LGBTI osobe bogate i imaju značajan "lobi" koji im omogućava da ostvaruju svoje ciljeve.

Negativne i demonizovane slike: Neki odgovori sadrže stereotipe koji LGBTI osobe vide kao "bolesne" ili kao ljude koji ne veruju u Boga. Takođe, tu je i polazište da se homoseksualnost može prenijeti na druge ljude ili da LGBTI osobe samo misle na seksualne odnose.

Iako neki ispitanici navode da je došlo do poboljšanja u pogledu smanjenja stereotipa, te da su mediji i društvo sve više informisani, i dalje je prisutna snažna potreba da se razbiju negativne i netačne slike o LGBTI zajednici. Ujedno, odgovori pokazuju da, iako se stereotipi možda menjaju, mnogi i dalje ostaju duboko ukorenjeni u društvenim stavovima.

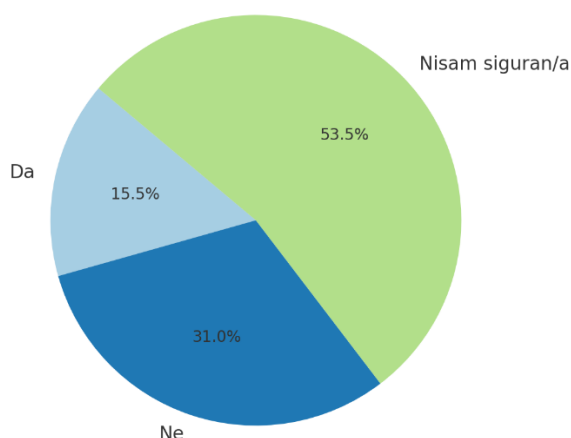
Percepcija podrške i afirmacije LGBTI osoba na fakultetu

Na pitanje „Da li smatrate da fakultet dovoljno podržava i afirmiše LGBTI osobe?“, najveći dio ispitanika/ca, 46,5%, izjasnio se kao nesiguran. Nešto manji procenat, 42,3%, smatra da fakultet ne pruža dovoljno podrške LGBTI osobama, dok najmanji broj ispitanika/ca, 11,3%, vjeruje da fakultet pruža dovoljnu podršku ovoj zajednici.

Grafikon 12: Podrška LGBTI osobama

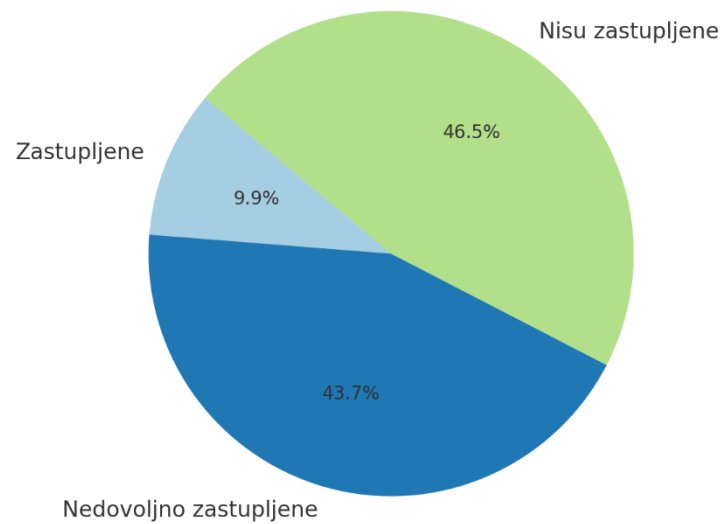
Što se tiče iskustava sa pozitivnim ponašanjem prema LGBTI osobama na fakultetu, većina ispitanika/ca, 53,5%, izjasnila se kao nesigurna. Nešto manji procenat, 31%, navodi da nisu svjedočili takvom ponašanju, dok samo 15,5% ispitanika/ca izjavljuje da su bili svjedoci pozitivnog odnosa prema LGBTI osobama u okviru fakulteta.

Grafikon 13: Pozitivno ponašanje na fakultetu

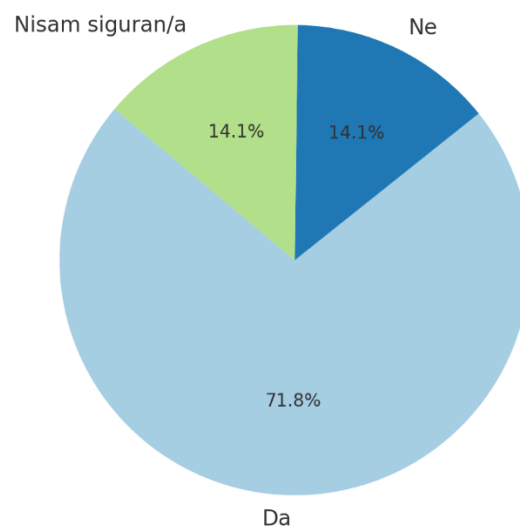
U vezi sa zastupljenošću LGBTI tema u nastavnom programu, najveći procenat ispitanika/ca, 46,5%, smatra da teme nijesu zastupljene. Nešto manji broj, 43,7%, ocjenjuje ih kao

nedovoljno zastupljene, dok svega 9,9% ispitanika/ca smatra da su teme zastupljene. Niko od učesnika/ca istraživanja nije naveo da su LGBTI teme veoma zastupljene u programu.

Grafikon 14: Zastupljenost LGBTI tema

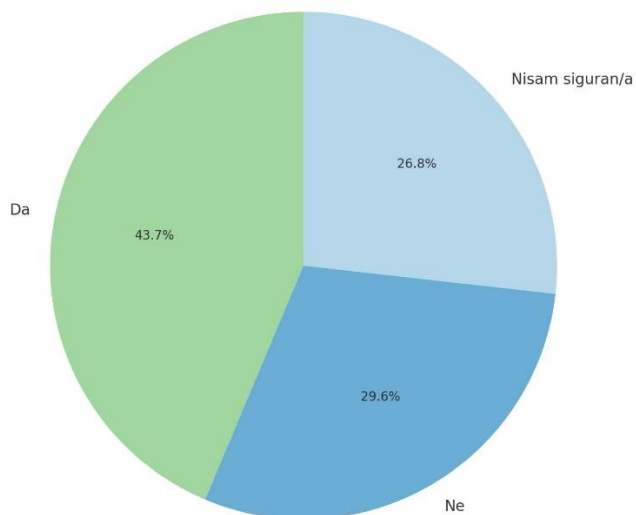
U okviru pitanja „Da li smatrate da je potrebno organizovati edukativne radionice o LGBTI temama na fakultetu“ daleko najveći broj ispitanika/ca odgovorilo je potvrdno, njih 71,8%. Da ne treba organizovati radionice smatra 14,1% respondentata, dok 14,1% respondentata nije sigurno.

Grafikon 15: Edukativne radionice

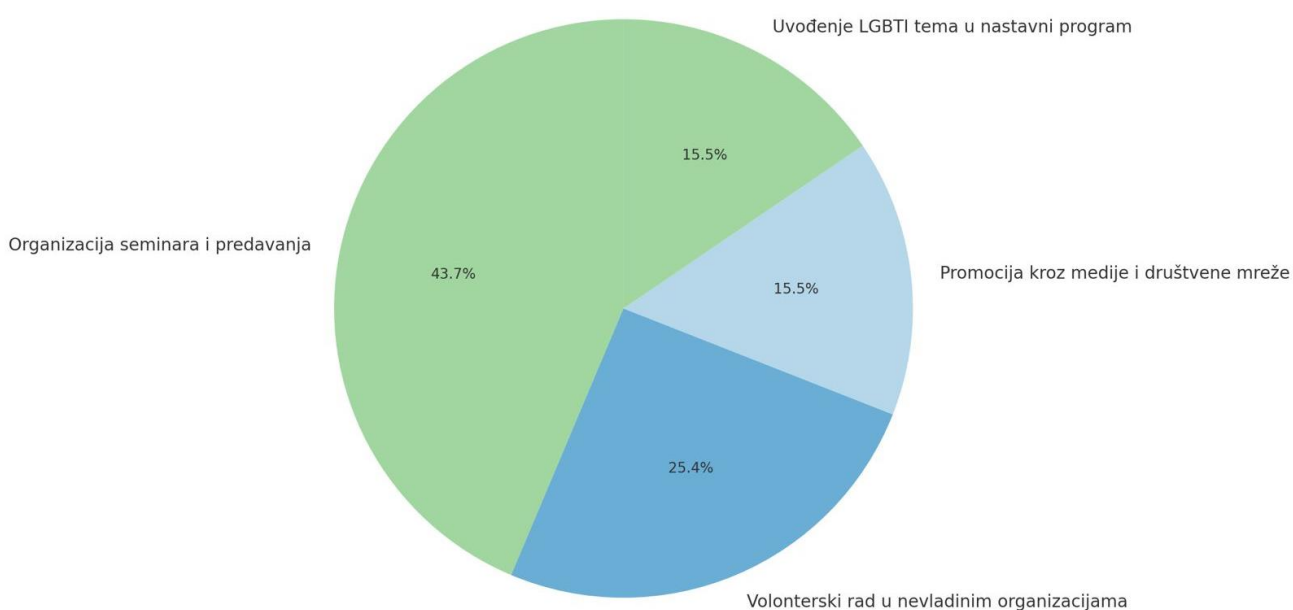
Što se tiče mišljenja o tome da li bi fakultet trebalo da organizuje psihološku podršku za LGBTI studente/kinje, odgovori su bili podijeljeni. Najveći procenat ispitanika/ca, 43,7%, smatra da bi takva

podrška trebalo da bude organizovana. Nasuprot tome, 29,6% vjeruje da psihološka podrška nije potrebna, dok 26,8% ispitanika/ca nije sigurno u vezi sa tim.

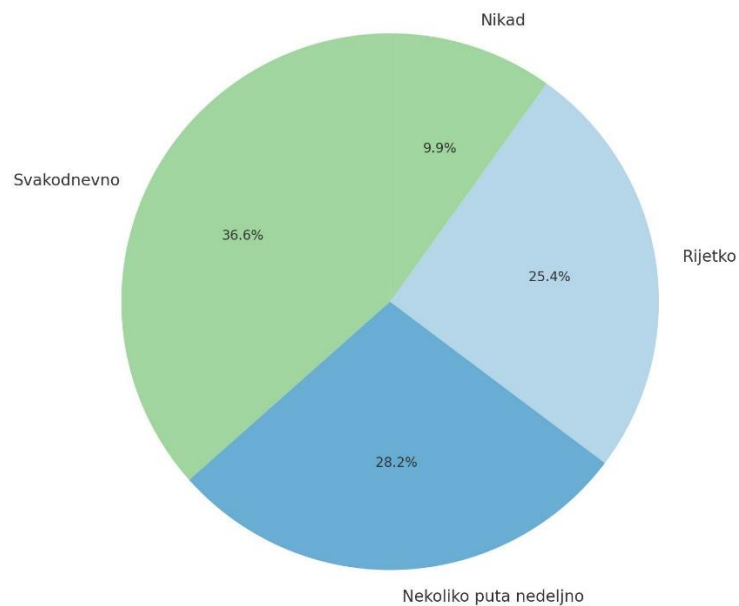
Grafikon 16: Psihološka podrška

Kao najefikasniji način za povećanje svijesti o LGBTI ljudskim pravima među studentima, najveći procenat ispitanika/ca, njih 43,7%, izdvaja organizaciju seminara i predavanja. Volonterski rad u nevladinim organizacijama smatra adekvatnim rješenjem 25,4% ispitanika/ca, dok 15,5% vjeruje da bi promocija kroz medije i društvene mreže bila najefikasnija. Jednako toliko, 15,5%, smatra da je potrebno uvođenje LGBTI tema u nastavni program.

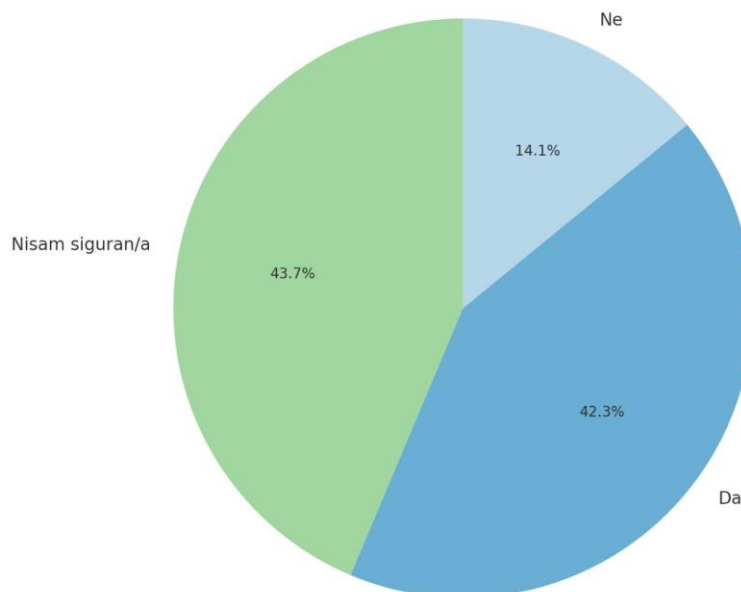
Grafikon 17: Načini za povećanje svijesti

Najveći broj ispitanika/ca je naveo da društvene mreže koriste svakodnevno za informisanje 36,6%, dok 28,2% njih koristi nekoliko puta nedeljno. Rijetko ih koristi 25,4% ispitanika/ca, a 9,9% je izjavilo da ih nikada ne koristi za informisanje.

Grafikon 18: Društvene mreže

Na pitanje „Da li smatrate da su mediji odgovorni za širenje stereotipa o LGBTI zajednici?“, najveći broj ispitanika 43,7% nije siguran u odgovornost medija. Zatim, 42,3% smatra da mediji jesu odgovorni za širenje stereotipa, dok 14,1% ispitanika smatra da mediji nisu odgovorni za to.

Grafikon 19: Odgovornost medija za stereotipe

Resursi i podrška

Analizirajući odgovore ispitanika/ca na pitanje **koje resurse smatraju korisnim za podršku LGBTI osobama**, može se uočiti nekoliko ključnih oblasti u kojima se resursi mogu poboljšati i proširiti.

Najčešći odgovori ispitanika/ca uključuju sljedeće:

- **Psihološka pomoć i socijalna podrška:** Najveći broj ispitanika/ca ističe važnost podrške i pomoći kao ključnog resursa, bilo kroz direktnu pomoć ili rad sa socijalnim radnicima. Pored toga, nekoliko odgovora naglašava potrebu za specifičnim savjetodavnim uslugama kao što su psihološki savjeti i savjeti za "coming out" proces.
- **Edukacija i literatura:** Mnogi ispitanici/e smatraju da bi resursi trebali uključivati dostupnost literature i edukativnih materijala koji se bave LGBTI temama. Ovo obuhvata predavanja, tematske radionice i informativne materijale, kako na fakultetima tako i kroz nevladine organizacije.
- **Vidljivost i medijske kampanje:** Podrška u vidu kampanja i medijskog angažmana spomenuta je kao važan resurs u više odgovora. Ovo uključuje veću vidljivost LGBTI zajednice u javnom životu, kao i specifične kampanje i video sadržaje koji bi povećali društvenu svijest.
- **Sigurna mjesta i društvene mreže:** Neki ispitanici su predložili stvaranje sigurnih prostora za okupljanje, kao i online resurse kao što su forumi, društvene mreže i telefonske linije koje bi omogućile LGBTI osobama lakšu komunikaciju i umrežavanje.
- **Zapošljavanje i društvena integracija:** Resursi za zapošljavanje LGBTI osoba, kao i suočavanje sa diskriminacijom prilikom traženja posla, bili su spomenuti u nekoliko odgovora. Ovo ukazuje na potrebu za uslugama koje bi olakšale LGBTI osobama integraciju na tržište rada.
- **Pomoć u socijalnom okruženju:** Dodatni resursi koje su ispitanici/e spomenuli uključuju organizovanje društvenih događaja i okupljanja koja omogućavaju LGBTI osobama druženje u sigurnom okruženju, kao i pružanje emotivne i socijalne podrške kroz različite mreže.

U okviru pitanja **šta fakultet može učiniti kako bi poboljšao situaciju za LGBTI studente**, odgovori ispitanika/ca ukazuju na nekoliko ključnih pristupa i inicijativa koje bi mogli implementirati kako bi stvorili inkluzivnije i podržavajuće okruženje.

Najčešći odgovori ispitanika/ca obuhvataju sljedeće oblasti:

- **Organizovanje predavanja i edukativnih aktivnosti:** Mnogi ispitanici/e ističu značaj organizovanja gostujućih predavanja i diskusija koje bi se bavile temama vezanim za LGBTI zajednicu. Predavanja sa predstavnicima civilnog sektora, aktivistima i stručnjacima koji se bave pitanjima ljudskih prava i manjinskih grupa, predstavljaju najčešće spomenuti predlog. Pored gostujućih predavanja, mnogi ispitanici smatraju da fakultet treba da poveća broj predavanja i uvrsti ove teme u nastavni plan.
- **Povećanje vidljivosti i resursa:** Odgovori naglašavaju potrebu za većom dostupnošću edukativne literature i resursa koji bi se bavili LGBTI temama, bilo u biblioteci fakulteta ili u formi informativnih materijala i postera. Takođe, predloženo je da fakultet pruža resurse koji bi pomogli LGBTI studentima u suočavanju sa svakodnevnim izazovima i diskriminacijom.
- **Otvorena diskusija i dijalog:** Mnogi ispitanici/e smatraju da je ključno otvoreno govoriti o problemima sa kojima se suočavaju LGBTI studenti/kinje, bez izbegavanja „tabu“ tema. Takođe da bi otvaranje diskusije i organizovanje javnih debata ili radionica o izazovima i pitanjima LGBTI zajednice doprinijelo boljoj edukaciji i smanjenju stigme.
- **Podrška kroz inkluzivne aktivnosti:** Organizovanje događaja koji bi omogućili LGBTI studentima da se druže i povežu, kao i podrška u procesu „coming out“-a, takođe su spomenuti kao resursi. Neki ispitanici/e sugerišu stvaranje sigurnih prostora ili društvenih okupljanja za LGBTI studente i njihove prijatelje.
- **Borba protiv diskriminacije:** Jedan od ključnih odgovora bio je da fakultet treba da se bori protiv diskriminacije prema LGBTI studentima, bilo kroz formalne politike ili neformalnu podršku. Respondenti smatraju da bi fakultet trebalo da bude aktivan u promociji tolerantnog i inkluzivnog okruženja.

Analizirajući odgovore na pitanje o **sopstvenom angažovanju u promociji ljudskih prava LGBTI osoba**, mogu se uočiti različiti nivoi zainteresovanosti, od volonterskog učestvovanja u aktivnostima, do pasivnijeg pristupa. Neki od najčešćih odgovora su:

- **Volontiranje i organizacija događaja:** Veliki broj ispitanika/ca ističe volonterizam kao oblik angažovanja, bilo kroz pomoć u organizaciji događaja, širenje informacija ili pomoć u organizaciji specifičnih aktivnosti (kao što su radionice, predavanja, Povorka ponosa itd.)
- **Podrška i aktivno učestvovanje u događanjima:** Mnogi ispitanici/e spominju kako bi se angažovali kroz prisustvo događanjima, kao što su radionice i predavanja, sa ciljem da pruže podršku ili da se informišu o LGBTI temama.
- **Oprez zbog vremena i obaveza:** Neki ispitanici (npr. odgovori 10, 24, 28) naglašavaju da bi voljeli da se angažuju, ali da im vremenske ili druge obaveze to ne bi dozvolile, pa njihov angažman zavisi od dostupnosti i obaveza na fakultetu.
- **Pasivniji pristup:** Drugi su voljni da se angažuju u manjoj meri, kao što je prisustvovanje predavanjima ili informativnim događajima, ali nijesu zainteresovani za intenzivniji angažman.

Takođe, primjetna je podrška i zainteresovanost za tematiku kroz indirektni angažman. Neki ispitanici/e navode da bi pružili podršku kroz indirektno oblike angažovanja, kao što je podrška inicijativama bez javnog izlaganja ili aktivnog učešća u organizaciji.

Zaključak i preporuke

Istraživanje stavova, percepcija i iskustava studenata Fakulteta političkih nauka u Podgorici u vezi sa LGBTI zajednicom pružilo je dragocjen uvid u društvene dinamike i izazove sa kojima se suočava ova populacija u akademskom okruženju. Nalazi istraživanja ukazuju na kompleksnu sliku koja obuhvata elemente podrške i solidarnosti, ali istovremeno osvetljava duboko ukorijenjene predrasude i prepreke koje ometaju postizanje istinske inkluzivnosti.

Analiza podataka otkriva prisutnost diskriminacije i stereotipa, kao i generalan osjećaj marginalizacije među pripadnicima LGBTI zajednice, čime se naglašava potreba za strateškim i dugoročnim pristupom u rješavanju ovih problema. Jedan od centralnih nalaza istraživanja odnosi se na percepciju diskriminacije. Većina ispitanika prepoznaje da su LGBTI osobe u crnogorskom društvu i akademskom kontekstu često izložene diskriminatornim praksama. Ovaj podatak naglašava činjenicu da, uprkos određenom napretku u normativnom i društvenom diskursu, LGBTI zajednica i dalje ostaje jedna od najugroženijih grupa. Pored toga, istraživanje je ukazalo na prisustvo niske zastupljenosti tema vezanih za prava LGBTI osoba u nastavnim planovima i programima Fakulteta političkih nauka. Ovaj nedostatak sistemske edukacije doprinosi održavanju stereotipa i otežava proces transformacije društvenih normi u pravcu veće inkluzivnosti.

Dodatno, zabrinjavajući je nalaz koji ukazuje na to da studenti/kinje često svjedoče diskriminatornim govorima i ponašanjima na fakultetu, pri čemu mnogi od njih nisu sigurni kako da reaguju u takvim situacijama. Ovi podaci ukazuju na nedostatak alata i vještina potrebnih za proaktivno djelovanje u zaštiti ljudskih prava. Odsustvo adekvatne edukacije i institucionalne podrške dodatno otežava odgovorno ponašanje i solidarnost među studentima/kinjama, čime se podstiče osjećaj nesigurnosti kod pripadnika LGBTI zajednice.

Ipak, neophodno je istaći da je istraživanje zabilježilo i pozitivne trendove koji pružaju osnovu za optimizam i dalji rad na unaprjeđenju inkluzivnosti. Primjetno je da značajan broj studenata izražava podršku pravima LGBTI osoba, pri čemu mnogi pokazuju interesovanje za učešće u edukativnim aktivnostima na ovu temu. Ovaj interes ukazuje na potencijal za razvijanje savezništva među studentima i šire prihvatanje jednakosti i ljudskih prava. Ipak, ova prilika mora biti pažljivo iskorištena kroz osmišljavanje edukativnih programa koji ne samo da informišu, već i aktivno uključuju studente/kinje u proces stvaranja inkluzivnog akademskog okruženja. Istraživanje je, takođe, osvijetlilo specifične stereotipe koji se često povezuju sa LGBTI zajednicom, uključujući one koji ih prikazuju kao prijetnju tradicionalnim vrijednostima ili kao privilegovanu grupu u društvu. Identifikovane predrasude i stereotipi ne samo da odražavaju nedostatak informisanosti, već i ukazuju na potrebu za ciljanim kampanjama koje bi demistifikovale ove stavove. Koristeći mehanizme javnih kampanja i promocija pozitivnih primjera, moguće je raditi na razbijanju ovih mitova i smanjenju stigmatizacije.

Konačno, prikupljeni podaci jasno ukazuju na značajan prostor za unaprjeđenje kako na nivou akademske zajednice, tako i šireg društva, neophodnost fokusa na integraciju tema vezanih za ljudska prava LGBTI osoba u nastavne programe, razvijanje institucionalnih mehanizama podrške i sprovođenje kontinuiranih edukativnih i promotivnih aktivnosti.

Preporuke:

- **Uvođenje edukativnih sadržaja u nastavni program**

Visokoškolske ustanove trebale bi sistematski uključiti teme o ljudskim pravima LGBTI osoba u nastavni plan i program relevantnih predmeta. Ova integracija omogućila bi studentima/kinjama temeljno razumijevanje izazova sa kojima se suočavaju LGBTI osobe u društvu, kao i zakonskih i etičkih okvira koji štite njihova ljudska prava. Edukativni sadržaji, poput analiza slučajeva diskriminacije, historijskih i savremenih borbi za prava LGBTI zajednice, kao i prikazi dobre prakse iz drugih zemalja, mogli bi značajno doprinijeti razbijanju stereotipa i povećanju tolerancije među studentima. Implementacija ovakvih sadržaja zahtijeva saradnju sa stručnjacima iz oblasti ljudskih prava i aktivistima, kako bi materijali bili relevantni i prilagođeni potrebama visokoškolaca.

- **Organizovanje edukativnih radionica i seminara**

Fakulteti bi trebali redovno organizovati radionice, seminare i predavanja o temama vezanim za prava i položaj LGBTI osoba. Ove aktivnosti mogu uključivati gostujuće predavače iz akademske zajednice, nevladinih organizacija i aktivističkih grupa, čime bi se omogućio dijalog između različitih aktera. Edukativne radionice trebale bi biti usmjerene na praktične aspekte prepoznavanja diskriminacije, razumijevanja stereotipa i osnaživanja studenata da djeluju kao saveznici LGBTI zajednici. Kroz ove aktivnosti, studenti bi razvili dublje razumijevanje i stekli alate za konstruktivnu reakciju na diskriminaciju, čime bi se doprinosilo inkluzivnijem akademskom okruženju.

- **Razvoj institucionalnih mehanizama podrške**

Akademske ustanove trebale bi uspostaviti specijalizovane servise podrške za LGBTI studente, uključujući psihološko savjetovanje i socijalne usluge prilagođene njihovim potrebama. Ovi servisi trebali bi biti dostupni, povjerljivi i osmišljeni tako da pružaju sigurno okruženje u kojem studenti mogu razgovarati o svim svojim izazovima. Pored toga, fakulteti bi trebali obezbijediti resurse poput informativnih vodiča o pravima i podršci za LGBTI zajednicu, a institucionalna podrška ovakve vrste pokazala bi posvećenost fakulteta stvaranju inkluzivnog okruženja.

- **Podizanje vidljivosti putem javnih kampanja**

Fakulteti bi trebali koristiti vizualne elemente poput postera, bilborda i promotivnih materijala kako bi povećali vidljivost LGBTI zajednice i naglasili važnost poštovanja njihovih prava. Kampanje bi trebale biti pažljivo osmišljene kako bi prenosile jasne poruke o jednakosti, toleranciji i značaju ljudskih prava. Pored toga, društvene mreže fakulteta mogle bi se koristiti za promociju ovih kampanja, čime bi se osigurala šira vidljivost i uključivanje veće publike. Ove aktivnosti imale bi pozitivan učinak na smanjenje stigme i stvaranje osjećaja pripadnosti za LGBTI studente/kinje.

- **Obuka nastavnog i nenastavnog osoblja**

Organizovanje obuka za profesore, asistente i administrativno osoblje na temu ljudskih prava i inkluzije od ključnog je značaja za unaprjeđenje institucionalne podrške. Ove obuke trebale bi uključivati edukaciju o prepoznavanju diskriminatornih praksi, pravilnoj terminologiji i načinima pružanja podrške studentima koji se suočavaju sa izazovima.

- **Promovisanje dijaloga kroz debate i javne časove**

Javne debate, panel diskusije i otvoreni časovi mogu biti snažan alat za podsticanje dijaloga o ljudskim pravima LGBTI osoba. Ove aktivnosti trebale bi uključivati različite perspektive i omogućiti studentima da postavljaju pitanja, izražavaju svoja mišljenja i analiziraju društvene izazove kroz konstruktivnu raspravu. Takvi događaji ne samo da razvijaju kritičko razmišljanje, već i omogućavaju studentima da direktno učestvuju u procesu podizanja svijesti o važnosti ljudskih prava i inkluzivnosti.

- **Uvođenje anonimnih mehanizama prijavljivanja diskriminacije**

Fakulteti bi trebali uspostaviti anonimne sisteme za prijavu slučajeva diskriminacije, čime bi se studentima/kinjama omogućilo da bez straha od osude ili posljedica prijave incidente. Ovi sistemi morali bi uključivati lako dostupne online i fizičke forme za prijavu, kao i jasno definisan proces za rješavanje prijavljenih slučajeva. Anonimnost bi bila ključna za izgradnju povjerenja među studentima/kinjama i omogućila precizniju identifikaciju problema unutar akademske zajednice.

- **Povezivanje sa civilnim sektorom**

Fakultet bi trebao uspostaviti partnerstva s organizacijama koje se bave pravima LGBTI osoba kako bi zajednički realizovali edukativne aktivnosti, pružili podršku studentima i širili svijest o ljudskim pravima. Ova saradnja omogućila bi pristup dodatnim resursima, iskustvima i ekspertizi, što bi unaprijedilo kvalitet aktivnosti na fakultetu. Pored toga, studenti bi mogli biti uključeni u aktivnosti ovih organizacija kroz volonterski rad, čime bi se dodatno podstakla njihova empatija i odgovornost.

- **Evaluacija i praćenje napretka**

Uspostavljanje mehanizama za redovno praćenje i evaluaciju aktivnosti usmjerenih na smanjenje diskriminacije prema LGBTI studentima/kinjama od ključnog je značaja za održivost promjena. Fakulteti bi trebali sprovoditi periodična istraživanja kako bi procijenili stavove i percepcije studenata/kinja, analizirali efikasnost sprovedenih mjera i identifikovali nova područja za poboljšanje. Rezultati ovih evaluacija trebali bi biti korišćeni za prilagođavanje strategija i osiguranje kontinuiranog napretka u promociji inkluzivnosti.

Ove preporuke, ako se dosljedno implementiraju, mogu stvoriti temelje za značajne promjene unutar akademske zajednice, pružajući studentima i studentkinjama ne samo obrazovanje već i inkluzivno okruženje koje podržava različitosti i promovira ljudska prava.

O Socijalnom Centru

NVO Socijalni Centar osnovan je 2013. godine sa misijom da doprinese razvoju demokratskog kapaciteta crnogorskog društva, sa posebnim naglaskom na unaprjeđenje socijalnih i rodnih aspekata ljudskih prava. Organizacija djeluje kao platforma za podršku, edukaciju i osnaživanje, posebno fokusirana na marginalizovane i ugrožene grupe, čime doprinosi inkluzivnosti i ravnopravnosti u crnogorskom društvu.

Ključni programi Socijalnog Centra strukturirani su tako da odgovore na širok spektar potreba zajednice i uključuju različite aspekte pružanja podrške i osnaživanja.

Program pružanja podrške za žrtve nasilja, diskriminacije i mržnje ima za cilj da pruži sigurno utočište i pomoć osobama koje su izložene različitim oblicima zlostavljanja. Ovaj program predstavlja osnovu za promovisanje solidarnosti i pružanje konkretnih resursa za oporavak i reintegraciju žrtava u društvo.

Kroz **programe dnevnih centara, drop-in centara, sigurnih prostora i resursnih centara**, Socijalni Centar nastoji obezbijediti sigurno i podržavajuće okruženje za marginalizovane grupe, uključujući LGBTI zajednicu, osobe sa invaliditetom, žene žrtve nasilja i druge ranjive kategorije. Ovi program nude obuke, edukativne sadržaje, društvene aktivnosti i različite vidove podrške, čime se doprinosi integraciji i smanjenju stigmatizacije.

Program pružanja pravne pomoći, podrške i savjetovanja fokusira se na omogućavanje pristupa pravdi za one koji se suočavaju sa diskriminacijom, kršenjem ljudskih prava i sistemskim nepravdama. Kroz ovaj program, Socijalni Centar nudi profesionalnu pravnu podršku i savjetovanje kako bi osnažio pojedince u zaštiti njihovih prava i omogućio im da se efikasno nose sa pravnim izazovima. Osim pravne podrške, organizacija nudi i **psihološku i psihosocijalnu podršku**, čime odgovara na emocionalne i mentalne potrebe korisnika svojih usluga. Ovaj program omogućava korisnicima/ama da pronađu sigurnost i povjerenje kroz individualno ili grupno savjetovanje, čime se direktno utiče na unaprjeđenje kvaliteta njihovog života.

NVO Socijalni Centar je, takođe, posvećen širenju znanja i informacija o ljudskim pravima kroz **program kreiranja i publikovanja različitih edukativnih materijala** i vođenje biblioteke ljudskih prava. Kroz ove aktivnosti, organizacija podstiče informisanost i razmjenu znanja o ključnim temama koje se odnose na inkluzivnost, ravnopravnost i borbu protiv diskriminacije.

Aktivnosti Socijalnog Centra sprovode se u bliskoj saradnji sa raznovrsnim društvenim akterima, uključujući organizacije civilnog društva, nadležne državne institucije, međunarodne organizacije i diplomatske misije. Takođe, organizacija uspješno saraduje sa uglednim pojedincima iz javnog života i drugim značajnim subjektima, čime osigurava da njene aktivnosti budu vidljive, inkluzivne i prilagođene potrebama zajednice.

ISBN 978-9940-8736-9-1

9 789940 873691 >